

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel
in Kortrijk

monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel, Kortrijk, Harelbeeksestraat zonder nummer -
Monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/34022/106.1

Tom Lenaerts

20/05/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.1.1.	De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge	4
1.1.2.	Besluit	7
1.2.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	8
	Beschrijving van de kapel	8
1.2.1.	Exterieur	8
1.2.2.	Interieur	9
1.3.	Fysieke toestand van het onroerend goed	10
2.	Evaluerend gedeelte	11
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	11
2.1.1.	De historische waarde.....	11
2.1.2.	De architecturale waarde	12
2.1.3.	De culturele waarde.....	15
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	15
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	15
2.4.	Juridische toestand.....	16
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	16
2.4.2.	Omgeving:	16
2.4.3.	Stad Kortrijk:	16
2.4.4.	Water:	16
3.	Beheersvisie	16
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	16
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	16
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	17
4.	Bronnen	17
4.1.	Archivalia	17
4.2.	Bronnen	17
4.3.	Online bronnen	18
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	18
5.1.	Omgevingsplan	18
5.2.	Fotobijlage	18
5.3.	Documentatie	18
5.4.	Criterionota	18

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Het beschermingsdossier kwam tot stand na een ad-hoc aanvraag van de stad Kortrijk van 10 juli 2017. Het agentschap Onroerend Erfgoed maakte een nota op waarin de erfgoedwaarden werden geduid. De heer Matthias Diependaele, Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed, gaf het agentschap Onroerend Erfgoed op 16 juli 2021 de opdracht om het beschermingsdossier op te stellen voor de Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel. Het dossier werd opgenomen op de beschermingskalender 2021.

1.1. Situering

Félix Eduard Dujardin (1802-1837) richt de Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel op in 1832 nabij zijn landhuis aan de Gentpoort. Het landhuis met bijgebouwen lag toen net buiten de historische omwalling van de stad, op een gedeelte van de "Groeningekouter" waar in het jaar 1302 de Guldensporenslag plaats vond. Er was geen bebouwing¹ op en rond die plaats toen Félix Dujardin er bouwde. Pas later breidde de stad Kortrijk uit en werd het gebied opgenomen in het stadswefsel. De straat waarin de Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel zich bevindt, had al een ouder tracé dat de bastionnering ter hoogte van de Gentpoort volgde en een haakse hoek maakte met de huidige Gentsesteenweg. Na het slechten van de omwalling en de Gentpoort bleef het stratenpatroon ter hoogte van de kapel gelijk.

1.1.1. De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge

De connectie tussen de stad Kortrijk en de op dat moment haast vergeten Guldensporenslag werd gelegd door de verdienstelijke amateurhistoricus en textielhandelaar Jacques Goethals-Vercruyse (1759-1838)². Hij verzamelde een schat aan informatie en schreef – of herschreef – de geschiedenis van Kortrijk, onder meer op basis van kronieken van de Brabantse priester Lodewijk van Velthem (ca. 1260-1317) en van Gilles Li Muisis (ca. 1272-1353), abt van de Sint-Martinusabdij van Doornik, beide primaire getuigen van de Guldensporenslag. De verzamelde kennis van Jacques Goethals-Vercruyse heeft grote invloed gehad op tijdgenoten die de strijd als thema namen. Zo kende hij de jonge kunstenaar Nicaise De Keyser (1813-1887), die een beroemd schilderij maakte van de "Slag der Gulden Sporen" (1836) en inspireerde hij de jonge schrijver Hendrik Conscience (1812-1883) voor zijn roman "De Leeuw Van Vlaanderen" (1838).

Jacques Goethals-Vercruyse was een vriend en een collega³ van de vader van Félix Dujardin, de bouwheer van de Groeningekapel. In 1832 ligt één van de eigendommen van Félix Dujardin net buiten de Gentpoort, op een boogscheut van de historische Groeningebeek. Jacques Goethals-Vercruyse opperde dat volgens historische bronnen, het beeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge⁴ nabij die plaats zou verschenen zijn tijdens de Guldensporenslag en mede zo de overwinning op het Franse leger zou beslecht hebben. Het gebied buiten die historische omwalling werd pas in de jaren 1850 verder ontwikkeld: aan de ene kant wordt in 1857 het kanaal Bossuit-Kortrijk gegraven, aan de andere kant van het landhuis worden vanaf 1860 de stadspoorten en de omwallingen afgebroken.

---

¹ Wat verder richting Gent, voorbij de weg naar Oudenaarde lag de afspanning '(Cabaret) La Croix Blanche'.

² Jacques Goethals studeerde theologie in Leuven en schilderkunst en architectuur aan de academie van Kortrijk.

³ Beiden waren actief in de textielsector.

⁴ Het ivoren beeldje, de voorstelling van Maria met kind Jezus, werd in de dertiende eeuw vervaardigd in een Noord-Frans atelier. Paus Honorius IV zou het in 1285 aan gravin Beatrijs Van Brabant geschenken hebben en zij bracht het op haar beurt onder in de Groeningeabdij in Kortrijk.

<http://balat.kikirpa.be/photo.php?objnr=157958>

Het kapelletje stond op het domein van Félix Dujardin en werd volgens betrouwbare bronnen gebouwd in 1832. De vermelding van de O.-L.-V. van Groeningekapel werd voor het eerst opgetekend door iemand uit de vriendenkring van Goethals-Vercruysse, Jean-Baptiste Filleul (1775-1855). In zijn zevendelige literair-historische kroniek over de stad vermeldde hij reeds de oprichting van de kapel⁵. Deze vermelding werd dus opgetekend door een dichte getuige. Het deel van de kroniek dat handelt over de periode 1815 - 1835 maakt overigens deel uit van het archief van Jacques Goethals—Vercruysse, die overleed in 1838.

Het bouwjaar van de kapel wordt ook hernomen door Theodoor Sevens (1848-1927) en gepubliceerd in 1883. Sevens, die als onderwijzer in 1869 vanuit Limburg naar Kortrijk kwam, werd er naast lesgever ook amateurhistoricus en archivaris van de stad. Hij raakte er bevriend met Guido Gezelle die in 1872 onderpastoor werd van de Onze-Lieve-Vrouwparochie. De publicatie "*Kortrijk in het verleden, historische schetsen en aantekeningen*" geeft ook aan dat de kapel dateert van 1832. Theodoor Sevens gaf in zijn boek echter geen bronvermelding hiervoor, maar vermoedelijk baseerde ook hij zich op de teksten van Filleuls kroniek, het archief van Goethals-Vercruysse en de mondelinge overlevering⁶. Hij was betrokken bij de organisatie van historische optochten van de Onze-Lieve-Vrouwkerk naar de kapel⁷.

De kapel vinden we eveneens indirect terug in andere bronnen. Uit het kaartmateriaal zien we de evolutie van de plaats doorheen de 19de eeuw (zie documentatie):

In 1822⁸ (Cierkens, Darmet) en 1826⁹, zien we op de kaart van Kortrijk nog geen bebouwing op de hoek van de Harelbeeksestraat en de Gentsesteeweg. Op het stratenplan van Steur uit 1831 is de hoek van de Harelbeeksestraat met de Gentsesteeweg duidelijk getekend, samen met de omwalling en de Gentpoort. Het primitieve kadasterplan voor het gedeelte van sectie B waar de kapel gelegen is, te dateren tussen 1830 en 1835 en voorzien van nummer 88, toont nog geen bebouwing op het perceel van de kapel. Het kadastrale verzamelplan uit dezelfde periode toont wel duidelijk bebouwing op het perceel waar nu de kapel staat. Deze situatie herkennen we ook op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845).

Op een gelijkaardig plan (Depot de la Guerre) ontbreekt de bebouwing op die plaats, maar staan er wel, zij het andere en weinig nauwkeurig getekende gebouwen op de hoek met de Gentsesteeweg.

In 1850 zien we op de kadasterkaart (auteur C.W. Henry) dat het perceel opgedeeld is. Ter hoogte van het kapelletje zien we eveneens bebouwing, al lijkt ook dit object iets groter dan de huidige kapel. Het duidelijkst zijn evenwel de Vandermaelen- en de Poppkaart. Daarop zien we een vroeg stadium van de stad, gezien de aanwezigheid van de omwallingen¹⁰ en telkens de weergave van een klein bouwwerk op de plaats van de kapel.

Félix Dujardin sterft kinderloos in 1837 op 35-jarige leeftijd. Zijn eigendommen werden openbaar verkocht¹¹: op 27 juni is er een eerste zitdag en de definitieve toewijzing volgt, toeval of niet, op dinsdag 11 juli 1837. De eerste koop betreft een twee verdiepingen tellend "lusthuys", met kelderkeuken, paardenstal, bergplaats en andere gebouwen, die alle "recent" gebouwd werden, met 1824 m² bouwgrond en tuin, gelegen aan de Gentpoort. Een tweede koop betreft het ernaast gelegen woonhuis met paardenstal, eveneens recent gebouwd, en dienstig als herberg "den Pelgrim van Groeninghe", uitgebaut door herbergier Bernardus Francis Arickx met een oppervlakte van 256 m²

---

⁵ Rijksarchief Kortrijk, Verzameling Goethals-Vercruysse 246: Kroniek van de stad Kortrijk door J.B. Filleul. 1815-1835.

⁶ In de volksmond sprak men in Kortrijk over "Dujardin's kapelle".

⁷ Cf. Gazette van Kortrijk 14 juli 1889

⁸ MSAK K&P 40: Plattegrond van de stad Kortrijk, opgemaakt naar deze van C. Cierkens in 1822 door J.M. Darmet, 1830

⁹ MSAK K&P 41: Kaart van de stad Kortrijk-buiten, 1826

¹⁰ De omwallingen zijn afgebroken omstreeks 1860: het betreft dus vroege kaarten.

¹¹ Petites Affiches de Courtrai, JG.3, zondag 2 juli 1837 © Copyright Stad Kortrijk

“bouwgrond en koer”. Het derde, vierde en vijfde lot, vermeld op de aankondiging, hebben betrekking op eigendommen van Félix Dujardin in de Doorniksewijk en in Zwevegem. Uitgaande van de beschrijving van de openbare verkoop kan men de herberg situeren op het hoekperceel, het landhuis ten noordoosten aan de Gentsesteeweg en enkele van de bijgebouwen, de zogenaamde “voorder edificien”, van het landhuis in de zuidpunt van het perceel, ter hoogte van de huidige Harelbeeksestraat, daar waar de nu gekende kapel staat. Het kapelletje en de toegang tot de paardenstal en bergplaatsen zijn wellicht aan de zuidzijde van het perceel gelegen.

In het stadsarchief van Kortrijk duiken de eerste tekeningen op van het kapelletje naar aanleiding van een bouwaanvraag¹², ingediend op 10 november 1867 en door de stad goedgekeurd op 16 december 1867, voor het bouwen van twee huizen en een koetspoort naast de kapel van Groeninge (*“tenante à la chapelle de groningen”*) door de nieuwe eigenaar Adolphe Masquelier. Op dat ogenblik is Masquelier eigenaar van de kapel, van de belendende bebouwing en van de percelen bouwgrond ten zuidoosten van de kapel. De vergunning betreft twee woningen in neoklassieke stijl met horizontaal lijstwerk van de hardstenen plint tot de kroonlijst. Bossages benadrukken de benedenverdieping. Dezelfde woningen, enkelhuizen van drie traveeën en drie bouwlagen boven een kelderverdiep staan er nog steeds, zij het met een verbouwde gevel¹³. De koetspoort waarvan sprake flankeerde de twee huizen en maakte de verbinding met de kapel en de eerdere bebouwing ten westen van de kapel. Het lijstwerk rond de koetspoort volgt de architectuur van de kapel en de gevel ten westen ervan en niet die van de nieuwe huizen. De ontwerptekening geeft een vrij gedetailleerd aanzicht van de kapel op dat moment. Het zeshoekige grondplan van het interieur van de kapel is er duidelijk op te zien en de kapel wordt ook hier benoemd als *“Chapelle de Groninghue”*.

Kort nadien, op 27 april 1868, diende dezelfde Adolphe Masquelier, ditmaal vergezeld van de naam van zijn echtgenote Pringiers, een aanvraag in om de voorzijde en drempel van de kapel te verwijderen en de gevel af te vlakken, gelijk met de belendende huizen. Op 11 mei 1868 gaf de stad haar toestemming voor deze wijzigingen aan de kapel. Op de bijgevoegde aanzichten en doorsnede valt te merken dat de ingekorte gevel van de kapel een herneming is van wat al bestond, doch iets eenvoudiger en ten gevolge van de snede, dieper op het zeshoekige vlak, ook iets breder. Ditmaal is er ook een bekronend kruis te zien, bestaande uit een gesmede standaard met een (verguld?) spoor als dwarskruis. Het grondplan van de bouwaanvraag uit 1867 laat ook weer zien dat de kapel op dat moment reeds verbonden was met de bebouwing aan de westzijde ervan. De aanbouw van de koetspoort kwam ten oosten. Het kan dat de kapel mogelijk al van bij de bouw verbonden was met één van de dienstgebouwen van Dujardins landhuis. Dit wordt gesuggereerd door de aanwezigheid van bouwsporen van spitsboogramen aan de drie zijdes in het westen en oosten en het ontbreken ervan aan de noord- en noordwestzijde.

De analyse van de architectuur op de bouwplannen laat zien dat de gevel van de kapel zoals die bestond voor 1867 sterk overeen komt met andere voorbeelden uit de vroege neogotiek¹⁴: een bepleisterde lijstgevel, bovenaan onder een architraaf uitgewerkt als een geprofileerde kroonlijst op klossen met daaronder een spitsboogfries met 5 spitsboogjes. Onder de spitsboogfries zat er opnieuw een horizontale licht geprofileerde lijst. De toegangsdeur werd geflankeerd door vlakke pilasters waarop een geprofileerde spitsboogbekroning rustte. De architectuur doet sterk denken aan elementen van het paviljoen van de Sint-Jorisgilde van Warlez (1810) in de Kortrijkse Doorniksewijk, waar Dujardin ook een eigendom bezat. In de eerste decennia van de neogotiek vindt men deze architectuur ook elders terug, zoals in het bisschoppelijk Paleis in Gent (1841), ontworpen door de van Roermond (Belgisch tot 1839) afkomstige ingenieur-architect Mathias Jozef Wolters (1793-1859). Na de onafhankelijkheid van Nederland in 1815 propageerde Willem

---

¹² Stadsarchief Kortrijk 1867/61

¹³ Het gevelpleisterwerk werd vervangen door een respectievelijk rood- en geelkleurige baksteenparement.

¹⁴ VAN CLEVEN J. 1994, Neogotiek In België, Tielt. De vroege neogotiek wordt door de auteur gesitueerd in de periode 1800-1850.

II (1792-1849) dergelijke vroege neogotische elementen waaronder de pleisterafwerking. In Nederland wordt deze "pleistergotiek" overigens ook aangeduid als Willem II-gotiek¹⁵. Op de bouwaanvraag voor de nieuwe gevel wordt de architraaf gehalveerd in hoogte. De spitsboogfries wordt hernomen, nu met 6 spitsboogjes op kleine kraagstenen of klosjes en zonder onderlijnende lijst. De pilasters zijn afgevlakt, doch rond de spitsboogdeuropening zit een eenvoudige lijst die horizontaal doorloopt op de penanten.

Een archiefphoto uit 1917 toont dat de gevel toen was voorzien van een steenimitatieschildering. Of dit ook in 1869 het geval was, is niet duidelijk.

Een onbekende factor in de analyse van de architectuur is de evolutie van de binnenafwerking. De sterk vervallen interieurdecoratie kan zonder verder (invasief) onderzoek niet worden onderzocht. Analyse van de verflagen in het interieur levert wel verschillende afwerkingsfases op¹⁶. Dat is ook niet zo verwonderlijk: kapellen werden naar aanleiding van de Mariamaand of naar aanleiding van de herdenkingen opgesmukt. De soms minder gunstige fysische omstandigheden in een onbewoond object zoals een kapel luiden steeds een bepaald verval in. Het dichtmaken van het zijraam in het zuidoosten van de kapel zal ook aanleiding gegeven hebben tot het al dan niet gedeeltelijk aanpassen van de interieurdecoratie.

1.1.2. Besluit

Het historisch onderzoek geeft ons geen volledig zicht op het oorspronkelijke doel en functioneren van de kapel. Een louter romantisch geïnspireerd paviljoen, zoals in sommige tuinen van de bourgeoisie wel eens gebouwd werd, zou eerder als een vista vanuit het landhuis geconcipeerd zijn. Deze kapel was vanaf het begin vooral bedoeld om de passanten te verblijden met een patriottistisch en nationalistisch narratief, gebaseerd op de kennis van de eigenaar en diens vriendschap met de vermaarde amateurhistoricus en kunstkenner. De ligging aan één van de drukste uitvalswegen van de stad én op de precieze plaats van hét historische feit waaraan Kortrijk zijn internationale vermaardheid dankte is zeker niet toevallig. Dat de herberg op de hoek, ook eigendom van Dujardin, volgens de verkoopakte in 1837 de naam draagt van "den Pelgrim van Groeninghe" toont aan dat de Guldensporenslag op dat moment of vanaf de bouw in 1832 reeds gekend was.

De stijl past ook volledig in het verhaal. De ontwerper – van wie op dit moment geen naam gekend is – was op de hoogte van het historische verhaal én van de recente architectuurtrends en tuinkunst waarbij gotische versierselen werden aangewend. Op dat moment waren architecten zoals Pisson, Verly en Dewarlez niet meer in leven, maar ze hadden kort voordien wel gotisch geïnspireerde paviljoenen gebouwd in Vlaanderen, waaronder enkele realisaties in het Kortrijkse. Ook andere architecten met kennis van de "gotische stijl" waren op dat moment elders in België actief. De jonge Kortrijkse architecten Camille Dehults en zijn iets jongere collega Pierre Nicolas Croquison (1806-1887) behoorden als jonge architecten tot de kennissenkring van generatiegenoot Dujardin. Van Croquison weet men dat deze (later) ook bevriend was met Hendrik Conscience (1812-1883). Hoewel opgeleid in de klassieke traditie, onder meer bij Lodewijk Roelandt¹⁷ in Gent, verdiepte hij zich ook in de neogotiek en werd er gaandeweg een belangrijke pionier van die het vertrouwen genoot van de Brugse bisschop J.-B. Malou. Maar zou het ook niet de verdienstelijke Jacques Goethals-Vercruysse kunnen geweest zijn? Hij kende als geen ander de geschiedenis van de stad en had daarover gepubliceerd. Bovendien had hij tijdens zijn opleiding ook architectuur en kunst gestudeerd. Zijn interesse voor de geschiedenis

---

¹⁵ ROGIER L., DE ROOY N. 1953, In Vrijheid Herboren, Katholiek Nederland 1853-1953, Uitgeverij Pax, Den Haag.

¹⁶ COEMAN H. s.d., Groeninge kapel 1302 Kleuren onderzoek 2019-2020, onuitgegeven studie.
JACOBS E. 2021, Kapelletje toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-van-Groeninge, verslag plaatsbezoek op 18 februari 2021

¹⁷ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/27310> Architect Lodewijk Roelandt beheerste de klassieke stijl op meesterlijke wijze, maar wordt eveneens beschouwd als een pionier van de neogotische architectuur (Oudenaarde, Sint Walburgakerk, sacristie, 1833)

van zijn stad en zijn rijke verzameling archivalia verhulde mogelijk een artistiek talent dat tot nu toe onderbelicht bleef?

Het kennen van de naam van de ontwerper zou de erfgoedwaarde van de kapel nog kunnen versterken – maar niettegenstaande er (nu) geen naam is – kan men wel zeggen dat de kapel een vroege uiting van de Belgische – of Vlaamse – kunst is waarbij de Guldensporenslag van onder het stof gehaald wordt om de zelfstandigheid van het land te bevestigen. De kapel, in 1832 gebouwd – en waarvan de stijl van de gevel de vroege neogotische kenmerken heeft – kwam tot stand nog vóór het glorieus tafereel van de Guldensporenslag dat Nicaise De Keyzer in 1836 maakte en dat bij de creatie als een Europees topwerk beschouwd werd. Het doek werd echter vernield tijdens een bombardement op het einde van WO II. De roman "De Leeuw van Vlaanderen" van Hendrik Conscience werd in 1838 uitgebracht. De historische betekenis van de kapel kan aldus niet ontkend worden. Uit latere documenten zien we ook dat de kapel deel uitmaakte van een optocht in 1889 die de Guldensporenslag als symbool gebruikt voor de Vlaamse ontvoogding.

1.2. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Beschrijving van de kapel

De kapel, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge, is een kleine in oorsprong hexagonale betreedbare kapel. Zeshoekige kapellen zijn vrij uniek.

1.2.1. Exterieur

De kapel werd in het verleden aan vijf zijdes ingebouwd door wisselende constructies met al dan niet kwalitatieve architecturale aspiraties, waaronder een drukkerij en het huidige sociaal huisvestingsproject dat gerealiseerd werd in 2012-2015. Bij de afbraakwerken die eraan vooraf gingen in 2007 kwamen de overige gevels een tijdje in beeld. Foto's hiervan werden als leidraad gebruikt.

De kapel is opgetrokken in baksteen en heeft een vrijstaande gevelzijde aan de straatzijde in pleisterwerk. De twee zijdes die de gevelzijde flankeren zijn deels aan het zicht onttrokken door de muur van de omgevende bebouwing, de drie overige zijdes zijn in baksteenmetselwerk dat gekalkt werd en/of beschilderd. Aan de zuidoostelijke zijde is er een blinde spitsboog waarvan het spitsboogprofiel een bakstenen kern laat zien waarboven een halfronde lijst in pleister getrokken is. Sporen in de kapel suggereren dat dit ook aan de zuidwestzijde te zien was.

De nis zelf is nog steeds voorzien van pleister. Het geheel toont meerdere afwerkingslagen in kalk en/of verf. De oude foto's laten zien dat de bovenzijde van de zijmuren abrupt stopt en geen dak of bescherming draagt. Het duidt er op dat de kroonlijst en dakstructuur ooit verwijderd werden. Het zeshoekig baksteengewelf bevindt zich heden, vermoedelijk zonder afdekking, onder het woonblok.

De voorgevel aan de straatzijde laat aan beide zijden een stukje van de zijgevels zien. Deze zijn heden afgewerkt met een vlakke cementpleister. Boven de in pleister uitgewerkte licht overkragende kroonlijst werd tijdens de laatste bouwfase een zinken deklijst aangebracht met ronde kraal. Onder de kroonlijst werd een spitsboogfries met zes bogen aangebracht waarvan de penanten op een getrapte klos lijken te steunen. Boven de spitsbogen werd een cartouche aangebracht met het jaartal 1302. Tussen de spitsboogfries en de spitsbooglijst is er een gepleisterd gevelveld waarop de restanten van een banderol zichtbaar zijn. Oud fotomateriaal laat zien dat daarop de tekst was aangebracht: "O.L.V. Van Groeninghe B.V.O". Centraal in de straatgevel is een ranke spitse deuropening waarboven een spitsboogvormige halfcirkelvormig geprofileerde lijst die de spitsboogroning volgt tot aan de rechte dagkanten en dan horizontaal wegloopt tot aan de gevelzijden. Onder de lijst zit een egaal gepleisterd gevelvlak waarvan de afwerkingslaag doorloopt op de dagkanten. Op dit gevelvlak zijn nog sporen van een

geschilderde steenimitatie. Onderaan is er een hardstenen plint. De dorpel komt gelijk met de plint en bestaat eveneens uit hardsteen.

Het schrijnwerk van de deur is verzorgd uitgewerkt: bovenaan in het spitsboogvlak is er een vast bovenlicht. Daarin werd een vierblad in houten maaswerk aangebracht, met twee grote bladpunten onderaan en twee kleinere boven. In dit maaswerk zit helder figuurglas. Onderaan het venster wordt het spitsboogvlak afgelijnd door een houten geprofileerde waterlijst. Daaronder zit een symmetrische vleugel deur, met bovenaan twee open rondboogvlakken waarachter telkens een openklappend raam zit. De openingen zijn voorzien van smeedwerk. Onderaan de deur zijn twee rechthoekige deurpanelen.

1.2.2. Interieur

De interieuropbouw is verfijnd: de zijden zijn uitgewerkt als spitsboogvlakken van waaruit een fijn bakstenen gewelf gevormd wordt. De gewelfvlakken komen bovenaan samen in een gewelfsleutel.

Interieurelementen: de blikvanger in het interieur is het altaar dat bestaat uit een houten predella uitgevoerd als een gepolychromeerd antependium waarop een tekst en wapenschilden geschilderd zijn. Op de predella staat een in hout gesculpteerd en gepolychromeerd drieledig retabel¹⁸ dat opgevat is als een kerkinterieur¹⁹. Men kan het altaar en retabel als een vast onderdeel van de kapel beschouwen. Het centrale deel van het retabel werd uitgewerkt als baldakijn met een halve zeshoekige gotische torenspits op zuilen met koolbladkapitelen, met fries, pinakels, bladhogels en een bekronende kruisbloem. Onder het baldakijn stond tot in 2007 een replica van het miraculeuze 13de-eeuwse ivoren beeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge, dat nadien spoorloos bleek. Als achtergrond voor de presentatie van de afwezige madonna²⁰ is nog steeds de vlamme mandorla in gepolychromeerd hout te zien. Enkele van de rayonerende vlammen ontbreken. De zijpanelen van het retabel bestaan uit rechthoekige vlakken, bekroond met horizontaal lijstwerk en een kleurrijke geometrisch gesculpteerde bovenrand, opgevat zoals een vorstkam. Het rechthoekig vlak bevat een geprofileerde spitsboognis waarin de schildering van gestileerde witte lelies. De pilasters en zuilenbundels die het retabel verticaal structureren hebben onderaan een plint.

Opvallend zijn de twee metalen muurkastje op de zijmuren met een dito deurtje waarin figuurglas. Bovenop bekroont een neogotisch ijzeren randje, zoals een vorstkam, het kastje.

De binnenmuren en interieurelementen van de kapel zijn polychroom afgewerkt. Ten gevolge van verwaarlozing en de ondeskundige behandeling tijdens de bouw van het omgevende appartementsgebouw zijn veel details van de schilderingen losgekomen en daardoor moeilijk herkenbaar. Een studie die schilder-restaurateur Hubert Coeman maakte in 2019-2020 met toestemming van de eigenaar leverde een inventaris op van de overblijvende elementen, vergezeld van een materiaalanalyse en inschatting van de bewaringstoestand. Het programma van de polychromie bestond uit een geschilderde vaalgroene lambrisering met ruitvormige donkerkleurige sjablonen waarin afwisselend een gestileerde bloem en een klauwende leeuw. Bovenaan wordt deze strook afgezoomd met een door een gele bies omgeven oranjekleurige band waarin geometrische figuren. Daarboven zijn de muren egaal blauw geschilderd met sporadisch zwarte sjablonering van een gestileerde gotische letter M en heraldische lelies. Het gewelf is eveneens blauw, bezaaid met gouden sterren en omzoomd met gele biezen.

---

¹⁸ Het retabel werd voorafgaand aan de werken (bouw appartement) uit de kapel verwijderd en in veiligheid gebracht door de heer Hubert Coeman.

¹⁹ Het toont een tweedimensionaal interieuraanzicht van een gotische kerk met transept en koor.

²⁰ De replica werd naar het verluidt in bewaring genomen voorafgaand aan de werken (bouw appartement), maar is sindsdien spoorloos.

Het antependium van de predella is zwart met beige/wit opschrift:

*"In t Jaer ons Heren 1302
op Sint Benedectus daeh in
hoijmaent was de strijt te Curtijke
en zijn dood gebleven omtrent 21000 Mn
waer onder 63 Hertogen, Graeven en 1800
Baender-Heren en Edelen
R.I.P."*

In de vier hoeken staan de wapenschilden van de steden Kortrijk, Ieper, Brugge en Gent met hun namen op een begeleidende banderol.

Verder staan er her en der teksten op banderol:

- *"Onze Lieve Vrouw van Groeninghe bid voor ons"*
- *"Van zier en kwellingen bewaer ons"*

De gewelfsleutel is verdeeld in zes driehoeken overeenkomstig de gewelfvlakken en toont op iedere driehoek een sjabloon van een zwarte heraldische leeuw op een gouden veld. Achter het altaar en onder bestaande (afgeschilferde) verflagen zijn oudere lagen en teksten zichtbaar.

1.3. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed, waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt, is vastgesteld tijdens plaatsbezoeken op 21 februari 2020, 24 januari en 18 februari 2022. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming. Interieurbeelden zijn moeilijker te fotograferen omwille van de schaal en de omstandigheden in de kapel. Er kon beroep gedaan worden op de beschrijvingen, foto's en studie die van de kapel gemaakt zijn.

De toestand op 18 februari 2022 was stabiel.

De kapel vertoont een zeker schadebeeld dat het gevolg is van verwaarlozing en door het ondeskundig en onoordeelkundig omgaan met de kapel tijdens afbraakwerken van de omgevende constructies in 2007 en de bouw van het appartementsblok errond en erboven in 2012-2015.

Door het insijpelen van water en bouwstoffen is er onder meer zichtbaar een uitbloei van zouten en mineralen en afschilfering van verf en kalklagen in het interieur. Een gedeelte van het exterieur is eveneens beschadigd: er zijn stukken afgebroken van de kroonlijst, het baksteenmetselwerk (met kalkmortel) van de vrije gevels zijn deels met -vermoedelijk - cementpleister bezet.

Een dakstructuur, indien de kapel die had, werd al in 1867 – of vroeger - verwijderd. Het zeshoekig baksteengewelf zit heden vermoedelijk zonder afdekking onder één of andere materiële structuur (zoals een vloerplaat) van het woonblok.

Er is onder meer dringend onderhoud nodig.

Toch is de kapel nog voldoende bewaard zodat de erfgoedwaarden tot hun recht komen. De structuur is behoudens verborgen gebreken goed, daar de kapel ingebouwd is.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. De historische waarde

2.1.1.1. Neogotiek als manifest

De kapel werd opgericht in 1832 naar aanleiding van de hernieuwde interesse in die Guldensporenslag, misschien wel als één van de eerste materiële uitingen ervan. De herinnering aan dit geschiedkundig feit bestond op dat moment nog wel in de literair-historische traditie maar was amper of zelfs helemaal niet aanwezig bij de algemene bevolking. De gerespecteerde Kortrijkse amateurhistoricus Jacques Goethals-Vercruyse was reeds vanaf het einde van de achttiende eeuw op zoek naar de geschiedenis van zijn stad en bij uitbreiding van de grotere regio. Hij rakelde de geschiedenis terug op en vond nabij het domein van de bevriende familie Dujardin het slagveld en de plek waar volgens de legende een verschijning was geweest van het wonderbaarlijke ivoren beeldje van Maria met het Kind Jezus aan koning Sigis, een legendarische ridder uit het Franse leger. Het beeldje, gesculpteerd in Noord-Frankrijk in de dertiende eeuw en in 1302 aanbeden in de nabijgelegen Groeningeabdij, is vandaag ondergebracht in de Sint-Michielskerk. De legende ontstond dat Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge door de verschijning van het beeld het leger van ambachtslui dat in Kortrijk verzameld was zou geholpen hebben de Guldensporenslag tegen het verzamelde Franse leger te winnen.

De verschijning kent enkele versies en behoort tot de legendevorming achteraf – de plaats waar de Guldensporenslag plaatsvond is echter gekend en het feit dat de kapel net hier wordt opgericht, dichtbij de plaats waar de toenmalige Cisterciënzerinnenabdij van Groeninge gelegen was, geeft haar een belangrijke contextwaarde.

De hernieuwde belangstelling voor de slag kwam tegelijk met de nieuwe nationale tendensen die overal in Europa vorm kregen. De nieuwe staat België kon zich verzekeren van een rijk en roemrucht verleden onder meer dankzij een bloedige veldslag tegen Frankrijk. De bevolking herinnerde zich overigens goed de Franse revolutie, de omgang met de kerkelijke goederen, de opgelegde laïcisering en de verwarrende jaren nadien met Napoleontische oorlogen en de opgelegde organisatie van de maatschappij. Men kan dan ook opmerken dat de Guldensporenslag een breed gedragen symbool wordt van de prille onafhankelijkheid en zijn weerslag krijgt in de Romantiek via literatuur en plastische kunsten, maar dus ook via de architectuur. De kapel, in 1832 gebouwd, kwam tot stand nog vóór het glorieus tafereel van de Guldensporenslag dat Nicaise De Keyzer in 1836 maakte en dat bij de creatie als een Europees topwerk beschouwd werd. De roman "De Leeuw van Vlaanderen" van Hendrik Conscience werd in 1838 uitgebracht. Er werden in de negentiende eeuw ook nu en dan plechtigheden of optochten gehouden waarin de kapel betrokken werd²¹.

De kleine schaal van de kapel en het houden van de massale herdenkingsplechtigheden rond de Guldensporenslag in het stadscentrum in augustus 1903²² en later nabij het verderop gelegen Groeningemonument²³ en de Groeningepoort²⁴, gebouwd in 1906 en 1908, leidden de aandacht echter af van de kapel. Andere symbolen, zoals het schilderij van De Keyzer en de roman van Conscience bleven daarentegen wel in de belangstelling staan.

Opmerkelijk aan de kapel is dat het niet alleen een vroeg signaal was van de zoektocht naar ankerpunten voor de Belgische onafhankelijkheid; de keuze voor de neogotiek was

---

²¹ Enkele documenten verwijzen naar herdenkingen. Zo bijvoorbeeld op zondag 14 juli 1889 organiseerde men een optocht van de Onze-Lieve-Vrouwekerk naar de kapel.

²² De plechtigheid voor de 600 jarige herdenking met een grootse optocht ging wegens de weersomstandigheden een jaar later door in augustus 1903.

²³ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59613>

²⁴ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59617>

eveneens een versterking of verdieping van die historische argumentatie. De gotiek als verwijzing naar de middeleeuwen, de glorierijke tijd van de steden in Vlaanderen, de kerken, kathedralen en belforten met hun machtige torens, het zich onttrekken aan de macht van de Franse kroon, de bloei onder de Bourgondische hertogen, een manifest van de christelijke waarden versus de revolutionaire vernielingen. De ontwerper en eigenaar van de kapel kozen ook bewust voor de historische connotatie: de herberg op de hoek, toebehorend aan dezelfde eigenaar droeg in 1837 al de naam "Den Pelgrim van Groeninghe". Met de dubbele verwijzing naar de Guldensporenslag slaagde men er in om de geschiedenis van de nieuwe natie te symboliseren.

Als later in de negentiende eeuw de Guldensporenslag ook een nationalistisch symbool wordt van Vlaamse ontvoogding, het symbool van de christelijke aard van de Vlaming of het symbool van de overwinning van het proletariaat op de aristocratie, blijven bedevaarders afzakken naar de Groeningekouter: de kapel was de stille getuige van al deze door de tijd veranderende intenties.

De historische waarde is niet te onderschatten gezien de representativiteit en de zeldzaamheid van een zeer vroeg gedateerd herdenkingsmonument voor de Guldensporenslag, ouder dan het romantische doek "Slag der Gulden Sporen" van Nicaise De Keyser (1836) en de roman "De Leeuw van Vlaanderen" van Hendrik Conscience (1838).

2.1.2. De architecturale waarde

2.1.2.1. Kapellen in Vlaanderen

Een betreedbare kapel²⁵, gebouwd in 1832, is eerder zeldzaam in Vlaanderen. Het grootste deel van dergelijke kapellen die in Vlaanderen werden opgericht en tot op heden bewaard zijn, hebben een recentere bouwdatum. Een kleine steekproef op basis van de analyse van de betreedbare kapellen in de provincie Oost-Vlaanderen die opgenomen zijn in de inventaris van het bouwkundig erfgoed²⁶, toonde aan dat zowat 87% van de geïnventariseerde betreedbare kapellen later werden gebouwd.

Kapellen worden om diverse redenen niet zo oud. Dat is niet zo verwonderlijk: kapellen werden meestal opgericht door individuen, families of kleine verenigingen van gelovigen. De verering gaat dikwijls terug op een specifieke gebeurtenis die na enkele generaties om allerlei redenen niet wordt verdergezet. De kapel is in vele gevallen van die aard dat ze fysiek minder goed opgewassen is tegen verval. Een kapel is structureel soms niet sterk of ze is bijvoorbeeld slecht gefundeerd waardoor verzakkingen optreden. In veel gevallen zijn kapellen onvoldoende wind- en waterdicht. De kleine bouwsels worden dikwijls geteisterd door opstijgend vocht en als gevolg daarvan zijn ze gevoelig voor destructieve fauna en flora. Hun relatief kleine schaal laat ook toe om een kapel zonder al te veel middelen te herleiden tot puin. Slecht onderhoud en verval treden op na vervreemding tussen de kapel en zijn omgeving, bijvoorbeeld na het wegvallen van de oprichter. Ook godsdienstoorlog, beeldenstorm, confiscatie en ontkerkelijking hebben er toe geleid dat kapellen veronachtzaamd werden. Oorlogsgeweld zoals de wereldoorlogen zijn momenten waarbij kapellen vernield worden en andere opgericht worden.

Kapellen kunnen echter wel historisch, architecturaal, cultureel (volkskundig) en artistiek interessant zijn: de kleine schaal en de relatief beperkte kost van een kapel maakt het voor de oprichter mogelijk een ornamentiek te kiezen die aansluit bij de geldende smaak van die tijd of ze geven uitdrukking aan de persoonlijke voorkeur van de oprichter. Kapellen maken ook duidelijk hoe het zit met de volksdevotie in een bepaald tijdsgewricht. Tijdens ziekte-uitbraken of na een oorlog ziet men dat heel wat kapellen toegewijd worden aan specifieke heiligen. Tegelijk geven ze ook uitdrukking aan de status en de kennis van de oprichter: zo zal een welstellende burger beroep doen op een architect of een

²⁵ <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/1018>

²⁶ LENAERTS T. 2016: Criteriana betreedbare kapellen. Het kortlopend onderzoek gebeurde enkel voor de provincie Oost-Vlaanderen, maar men kan veronderstellen dat de conclusies ook gelden voor de andere provincies.

bouwmeester; een landbouwer zal zelf de handen uit de mouwen steken om een veldkapelletje op te richten.

2.1.2.2. Neogotiek in de religieuze bouwkunst

Uit hetzelfde onderzoek bleek dat in die ene provincie, althans volgens de raadpleging van de inventaris in 2016²⁷, maar drie kapelletjes kunnen gedateerd worden uit de periode voor de godsdiensttroebelen op het einde van de zestiende eeuw. Het gebruik om kleine betreedbare kapellen te bouwen dateert overigens voornamelijk van na het Concilie van Trente (1545-1563). Uit de periode tussen de contrareformatie en het ontstaan van België (17de, 18de eeuw en eerste kwart 19de eeuw) werden 70 kapellen geregistreerd (i.e. ongeveer 10% van de kapellen). Nadien beschikken we over gegevens van 566 op een totaal van 639 betreedbare kapellen, waarvan de meeste gebouwd werden tussen 1860 en 1960. De verschijning van Onze-Lieve-Vrouw in het Franse Lourdes in 1858 betekende de start van een zeer intense bouwcampagne in de intussen door de katholieke kerk omarmde neogotische stijl. Vanaf het midden van de negentiende eeuw tekent zich een duidelijke tendens af in de kapellenbouw waarbij de klassieke stijlen verdwijnen en plaatsmaken voor de gotische en romaans geïnspireerde neo-stijlen. De heropleving van het katholicisme wordt ondersteund door de bouwstijl die nauw aansluiting vond bij de christelijke, vrome middeleeuwen. De kapelletjes, en bij uitbreiding alle religieuze gebouwen die ontstaan na 1858, zijn voor het grootste deel in neogotische stijl opgetrokken en veelvuldig opgedragen aan Maria, met Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes voorop. Bisschoppen zoals Louis Joseph Delbecq (1796-1864, bisschop van Gent, 1838-1864) en Malou (1809-1864, bisschop van Brugge, 1848-1864) propageren al vrij vroeg de nieuwe architectuur.

2.1.2.3. Ontstaan en evolutie

Eerst gebeurde de overgang naar de "neogotische stijl" nog schoorvoetend omdat de kennis van de vormentaal nog niet volledig verworven was bij de ontwerpers. Het heropleven van de gotiek was geen evidentie omdat de laatmiddeleeuwse stijl lange tijd verguist werd. Bij het ontluiken van de Renaissance verwees de 16de eeuwse humanist, kunstenaar en architect Giorgio Vasari - en na hem vele anderen - naar de Goten, het Germaanse volk dat, in hun ogen, op barbaarse wijze de Romeinse kunst en architectuur verdrongen had. In de zestiende en zeventiende eeuw doofde de stijl uit om vervangen te worden door kunst en architectuur met een klassieke invloed.

Toch hield de "gotische stijl" in het straatbeeld stand omwille van de vele, vaak imposante, religieuze en burgerlijke gebouwen die de tijd trotseerden. Bouwmeesters bleven gedurende de volgende eeuwen omgaan met deze realisaties en wisten deze te herstellen of aan te passen waardoor de stijl latent aanwezig bleef²⁸.

In de loop van de achttiende eeuw maakte de gotische versiering haar comeback in de paviljoenen van Engelse tuinen. Het gotische ornament kwam ook op het vasteland terug aan bod en werd op het einde van de achttiende eeuw een element in "les jardins pittoresques" van adel en burgerij. Architect Jean-Baptiste Pisson (1763-1818), die de gotische stijl verder niet kon smaken, voegde naar buitenlandse voorbeelden wel "pittoreske" Chinese en neogotische elementen aan zijn tuinontwerpen toe. Hij werkte samen met de Rijksel architect François Verly (1760-1822) aan het kasteeldomein van Moregem (Wortegem-Petegem) waar zij decoratieve gotische elementen aan de portierswoning toevoegden. Dezelfde François Verly luisterde in 1817 de graventoren in Rupelmonde en het kasteel en domein van Wissekerke in Bazel²⁹ op met door de gotiek

---

²⁷ Inventaris onroerend erfgoed (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>) de inventaris kwam tot stand tijdens de periode (+/-) 1970-2020 en is niet voor alle gebieden up-to-date. De gegevens hebben betrekking op de inventaris zoals die in 2016 beschikbaar was.

²⁸ STIJNEN H. 1998,xx (p.?). Kort nadat in België de Commissie voor Monumenten (1835) opgericht wordt, gaat de aandacht uit naar behoud en herstel van de iconische gotische stadhuizen en kerken in België.

²⁹ Inventaris van het onroerend erfgoed: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/17639>

geïnspireerde fantasieën. Een zeldzaam voorbeeld van een vroege realisatie in "gotische stijl" vindt men overigens in Kortrijk, in het paviljoen van de voetboogschutters van Sint-Joris uit 1810 naar ontwerp van de Franse architect Benjamin Dewarlez (1768 – 1819)³⁰. In 1821 bouwde Jan-Baptist Van Capelle (1772-1833) een paviljoen met spitbogen in de tuin van de woning Van der Straeten in de Veldstraat in Gent.

Één van de belangrijkste voortrekkers van de neogotiek in België werd Jean-Baptiste Bethune (1821-1894) uit Marke (Kortrijk). Hij ontwikkelde vanaf het midden van de negentiende eeuw de neogotiek tot een volwaardige stijl, zowel in de architectuur als in de toegepaste kunsten, wat resulteerde in de creatie van bijvoorbeeld de Milanenkapel (1846-1848)³¹, het neogotisch ensemble in Vivenkapelle (Damme) (1859-1873)³² en de oprichting van de Sint-Lucasscholen (1861). Maar in Kortrijk waren hem al enkele architecten voorgegaan met de introductie van gotische elementen, waaronder Pisson en Dewarlez, op het einde van de achttiende en begin negentiende eeuw, maar ook iets later de architecten Camille Dehults³³ (1803-1857) en Pierre Nicolas Croquison (1806-1887) die vanaf de jaren 1830 onder meer als stadsarchitect hun stempel drukten op de architectuur.

2.1.2.4. De Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel

De architectuur van de kapel ondersteunt niet enkel de historische waarde, zij heeft zelf ook een belangrijke architecturale waarde. De gotische bouwkunst maakte sinds de late middeleeuwen deel uit van het landschap in Vlaanderen. Tot in het begin van de zeventiende eeuw werden laat- of nagotische gebouwen opgetrokken en was de bevolking met deze architectuur vertrouwd; tot het smaakoordeel verschuift naar de "klassieke" architectuur. Maar ondanks de nieuw- en vernieuwbouw die gedurende de twee eeuwen daarop de steden transformeerden, bleven vele van de grote gotische bouwwerken overeind. Zonder ooit echt weggeweest te zijn werd de gotiek terug geïntroduceerd in de 18de-eeuwse tuinkunst en trad de typische ornamentiek schoorvoetend binnen als decoratief element in de architectuur. Enkele van die vroege voorbeelden doken ook op in Vlaanderen tijdens de eerste decennia van de negentiende eeuw. Maar echt doorbreken deed de neogotiek pas in de tweede helft van de negentiende eeuw, met de architectuur van onder meer Jean-Baptiste Bethune voorop.

In de eerste helft van de negentiende eeuw had zich al een evolutie voltrokken: na de oppervlakkige decoratie van gebouwen met een klassieke indeling werd de gotiek ook terug structureel toegepast, zoals bijvoorbeeld door Camille Dehults in de Sint-Laurentiuskerk in Kooigem. De kerken ruilden hun gemarmerde muren en massieve volume in voor hoge open ruimtes met ranke pijlers en grote glaspartijen. De neogotische ornamentiek en het opvallend kleurgebruik werd al snel overdadig toegepast in de interieurkunst. Tegelijk werd deze stijl niet alleen een architecturaal middel maar het symbool van de herwonnen kracht van het christelijke geloof.

Zowel de ontwerper als de bouwheer van de kapel, het landhuis en de herberg waren opgegroeid met de klassieke bouwkunst en zo zag ook het straatbeeld van Kortrijk er toen uit.

De bestaande bebouwing die terug te vinden is op de plannen van de belendende huizen uit 1867 laat gepleisterde gevelvlakken zien, onderbroken door horizontaliserend lijstwerk. Ook de kapel, die gepleisterde gotische ornamentiek laat zien op de gevel, sluit in die zin nog aan bij de classicistische traditie. Naar opbouw is de kapel echter gotisch met een zesdelig gewelf met gewelfsleutel. Ook na de verbouwing in 1867-1868 blijft de kapel herkenbaar als getuige van de vroege neogotiek en behoudt de kapel haar eenvoudige bepleisterde exterieur.

---

³⁰ Inventaris van het onroerend erfgoed: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59480>

³¹ Inventaris van het onroerend erfgoed: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/80859>

³² Inventaris van het onroerend erfgoed: <https://id.erfgoed.net/themas/14647>

³³ De Sint-Laurentiuskerk van Kooigem (1840-1848) van Dehults is een vroege neogotische kerk die naar structuur behoort tot de meer volwassen neogotiek.

Het huidige interieur en de polychrome aankleding met kleurrijke sjabloonschilderingen is ongetwijfeld van latere datum; mogelijk grotendeels aangebracht toen de kapel verder werd ingebouwd volgens de plannen uit 1868.

Maar ook ervoor en erna werd er aan het interieur gewerkt; de eigenheid van kapellen is dat zij naar aanleiding van vereringen of herdenkingen opgepoetst of hersteld werden – en soms ook gedurende verschillende jaren onaangeroerd werden gelaten waardoor verval kon intreden. De studie van Hubert Coeman toont in ieder geval opeenvolgende afwerkingslagen. Verder onderzoek moet uitwijzen of deze nader gedateerd kunnen worden.

De kapel heeft een belangrijke architecturale waarde gezien de bijzondere plaats die zij inneemt in de architectuurgeschiedenis van België in het algemeen en in de ontwikkeling van de neogotische bouwkunst, in het bijzonder de zeldzame vroege, romantisch geïnspireerde neogotiek. Daarnaast laat het interieur ook een voorbeeld zien van de rijpere neogotiek die weerspiegeld wordt in de – voor een kleine kapel – vrij rijke polychromie en het meubilair.

Naar typologie kan men ook over een zeldzame kapel spreken: zowel een zeshoekige kapel als een betreedbare kapel uit die periode is op zich al opmerkelijk.

2.1.3. De culturele waarde

Kleine betreedbare kapellen werden opgericht door individuen, families of kleine gemeenschappen. Ze geven uitdrukking aan persoonlijke religieuze noden of aan de religieuze beleving van een gemeenschap. De Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel is specifiek opgericht door Felix Dujardin om de Guldensporenslag te herdenken en verwijst zo naar een politieke en historische overtuiging. Nadien groeide de kapel echter wel uit tot een cultureel (volkskundig) symbool omwille van de verering van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge en de ontvoogding van de "gewone Vlaming". Dat resulteerde in de optochten en gebedsmomenten die zich in en rond de kapel hebben afgespeeld.

2.2. Motivering van het type bescherming

De Groeningekapel wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarden."

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Het kadastraal perceel gevat door de bescherming is opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De bescherming blijft beperkt tot het kapelletje zelf, met de grond waarop ze staat. De ruimte boven de kapel die ingenomen wordt door een de recentere constructie maakt geen deel uit van deze bescherming.

De bescherming heeft betrekking op het object gelegen in Kortrijk, Harelbeeksesteenweg (zonder nummer), kadastraal gekend als Kortrijk 3de afdeling, sectie B, perceel 88v4, met een oppervlakte van 3,78m².

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier wordt de afbakening weergegeven van het onroerend goed en de beschermingen die in de buurt liggen.

Het onroerend goed is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed en aangeduid als kapelletje toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge (ID: 59673)³⁴.

2.4.2. Omgeving:

Het te beschermen goed ligt volgens het gewestplan in een woongebied.

Het is gelegen binnen het Gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan "Regionaalstedelijk Gebied Kortrijk". (Besluit van de Vlaamse regering van 20 januari 2006)

2.4.3. Stad Kortrijk:

Het te beschermen goed is gelegen in de zone "Veemarkt en Vaartwijk" van het beeldkwaliteitsplan (BKP) van de stad Kortrijk.

2.4.4. Water:

Watertoets: Het onroerend goed is niet gelegen in overstromingsgevoelig gebied.³⁵

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten.

³⁴ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59673>

³⁵ <https://www.waterinfo.be/watertoets> geraadpleegd op 8 februari 2022

Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerendergoeddecreet en Onroerendergoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerendergoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerendergoedgemeenten is te vinden op www.onroerendergoed.be.

4. BRONNEN

4.1. Archivalia

Stadsarchief Kortrijk: bouwaanvragen, 1867/61, 1-4, 1868/127, 1-4, 1936/12176, 1-4
Rijksarchief Kortrijk: Verzameling Goethals-Vercruysse 246: Kroniek van de stad Kortrijk door J.B. Filleul. 1815-1835.

4.2. Bronnen

ATTERBURY P., WAINWRIGHT C. 1994: *Pugin, a Gothic Passion*, Yale University Press, The Victoria and Albert Museum, Newhaven, London.

COEMAN H. s.d.: *Groeninge kapel 1302 Kleuren onderzoek 2019-2020*, onuitgegeven studie.

BERTEELE J., Het Groeningekapelleke en de 11-juliviering, in *Handelingen XXV*, KGOKK, 1951-1952, p. 107-124.

DESPRIET P.: *Noodkreet Kapel 1302*, in *Gazette van Oud Cortryck*, december 2015.

GODDEERIS J., DETAILLEUR W. 2002: *De Neogotiek in West-Vlaanderen, Religie en Architectuur*, West-Vlaamse Gidsenkring, Ieper.

JACOBS E. 2021: *Kapelletje toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-van-Groeninge, verslag plaatsbezoek op 18 februari 2021, intern werkdocument.*

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen*, intern werkdocument, Agentschap Onroerend Erfgoed.

PANNIER N. 2021, *Groeningekapel Kortrijk*, wetenschappelijk comité voor het behoud van de Groeningekapel. Onuitegeven notities.

PAUWELS A.G. 1988: *Jacques Goethals Vercruysse en de Guldensporenslag*, in tentoonstellingscatalogus Jacques Goethals-Vercruysse en zijn tijd, 29 oktober – 18 december 1988, Kortrijk

STIJNEN H. 1998, *De Onvoltooid Verleden Tijd, een geschiedenis van de monumenten-en landschapszorg in België 1835-1940*. Stichting Vlaams Erfgoed, Brussel.

TRIO P., HEIRBOUT D., VAN DEN AUWELE D. 2002: *Omtrent 1302*, Universitaire Pers, Leuven.

VAN CLEVEN J. 1994, *Neogotiek In België*, Lannoo, Tielt.

VAN DEN BREEDEN J. 1994, *De negentiende eeuw in België, Architectuur en Interieurs*, Lannoo, Tielt.

4.3. Online bronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018, Kortrijk, [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59673> (laatst geraadpleegd op 10 februari 2022)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED s.d., [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/> (laatst geraadpleegd op 10 februari 2022)

BEELDBANK KORTRIJK s.d., historische kranten, bidprentjes en rouwbrieven, foto's, kaarten en plannen, [online] <https://www.kortrijk.be/beeldbank> (laatst geraadpleegd op 10 februari 2022)

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

Het omgevingsplan werd in bijlage toegevoegd bij dit dossier.

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend kaarten, plannen en oud fotomateriaal die het dossier verder onderbouwen of illustreert.

5.4. Criterionota